

Τέχνη και τόπος:

σχεδιάζοντας για αλληλεπιδράσεις με το φυσικό

Χανιά, Οκτώβριος 2017

Επιμέλεια:

Αμαργιανιτάκη Μαρία

Υπευθυνη Διδάσκουσα:

Πανίτα Καραμανέα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.Σκοπός	4
2.Εισαγωγή.....	5
3. Μεθοδολογία	8
4. Ιστορική αναδρομή στο δυτικό κόσμο- Θεώρηση οπτικής απόστασης	8
5. Σύγχρονες αντιλήψεις βιωματικής προσέγγισης του τοπίου	10
6. Σχεδιαστικά παραδείγματα	12
<u>6.1. Landart.....</u>	<u>12</u>
6.1.1 Richard Serra Shift	13
6.1.2 Christo and Jeanne-Claude's 'Running Fence'	15
<u>6.2. Tudela Culip Restoration project / EMF</u>	<u>17</u>
<u>6.3. Το Εθνικό δίκτυο τουριστικών διαδρομών της Νορβηγίας.....</u>	<u>30</u>
7. Συμπεράσματα	37
8. Βιβλιογραφία.....	39
9. Άρθρα	41
10. Πηγές εικόνων.....	41

Σκοπός της έρευνας που ακολουθεί είναι **η μελέτη σύγχρονων τοπιακών παρεμβάσεων έξω από το δομημένο περιβάλλον που έχουν ως κοινό στοιχείο την διαχείριση και ανάδειξη των φυσικών χαρακτηριστικών του τοπίου μέσα από ελάχιστους χειρισμούς, προβάλλοντας ζητήματα που αφορούν τους όρους συνύπαρξης ανθρώπου και φύσης και τον τρόπο με τον οποίο ορίζουν το αρχιτεκτονικό αποτύπωμα στο χώρο.** Ανταποκρινόμενοι στο αυξανόμενο ενδιαφέρον της εποχής μας προς την αρχιτεκτονική με κεντρικό σημείο αναφοράς το τοπίο, μελετάμε τις σύγχρονες αντιλήψεις όσον αφορά τη σχέση του ανθρώπου με το τοπίο. Μέσω των επεμβάσεων αυτών διαμορφώνεται βιωματική εμπειρία του θεατή με το τοπίο. Σημαντικό στοιχείο της παραπάνω έρευνας αποτελεί η ιστορική αναδρομή και η εξέταση παλαιότερων δυτικών παραδειγμάτων που περιγράφουν την σχέση αρχιτεκτονικής με το φυσικό τοπίο.

2.Εισαγωγή

Η οπτική αντίληψη του τοπίου και η διάρθρωση του σχεδιασμού και του τοπιακού βιώματος με βάση το πρότυπο της γραφικότητας, αποτελούσε μέχρι πρόσφατα στην ιστορία ένα πρότυπο που αναιρεί μία από τις βασικότερες ιδιομορφίες του, την διαδραστικότητα. Η αλληλεπίδραση ανάμεσα στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον και ο τρόπος που εντάσσεται η αρχιτεκτονική σε αυτό, καθορίζεται από τις μεταβολές των συγκεκριμένων συνθηκών και δεδομένων ενός συστήματος. Οι δυναμικές σχέσεις που παράγονται στις πολλαπλές κλίμακες του τοπίου και τα απτά ή όχι τόσο εμφανή φυσικά στοιχεία που επιδρούν σε αυτό επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την τοπιακή εμπειρία. Έχοντας υπόψη την μεταβαλλόμενη υπόσταση του, και ενσωματώνοντας στο σχεδιασμό στοιχεία όπως η γη, η τοπογραφία, η θερμοκρασία, ο άνεμος, το φως του ήλιου, η σκιά, ο ήχος αναδεικνύονται οι ιδιαίτερες ποιότητες του τοπίου.

Ένας από τους πρωταρχικούς παράγοντες που επηρεάζουν την ποιότητα ενός τοπίου είναι η εμπειρία που μπορεί να προκύψει μέσω της επαφής μας με αυτό, κινητοποιώντας τις αισθήσεις, το σώμα και το πνεύμα και ενθαρρύνοντας την φαντασία, την εξερεύνηση, τη μάθηση. Τα συναισθήματα και οι μορφές που παίρνουν αυτά στο τοπίο επηρεάζουν την ανταπόκριση του χρήστη απέναντι σε αυτό. Ο υπαινιγμός του μυστηρίου και συνεπώς της ανακάλυψης χρησιμοποιούνται σκόπιμα από τον σχεδιαστή ως μέσα για να τραβήξουν το χρήστη μέσα σε ένα χώρο, παροτρύνουν τον θεατή να ανακαλύψει το χώρο με το συναίσθημα της ανυπομονησίας για το τι θα μπορούσε να βρει, να μάθει και να βιώσει. Όταν δίνεται η ευκαιρία στον χρήστη να βιώσει ένα τοπίο μέσω της αλληλεπίδρασης με αυτό, συνδέει τον εαυτό του με αυτό το τοπίο, αντιλαμβάνεται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ποιότητες του συμβάλλοντας στη δημιουργία μιας θετικής στάσης απέναντι στο τοπίο.¹

¹ Art and Landscape, International Federation of Landscape Architects, Panayotis and Effie Michelis Foundation, 2001, pg 549

Εικόνα 1: Δίνοντας έμφαση στη λεπτομέρεια της υφής, τη διάταξη του φωτός, το σχήμα και την κλίμακα μας για να αναδείξουμε την αισθητική ποιότητα ενός κήπου

Εικόνα 2: Στο Μεξικό μια ογκώδης συκιά γαντζώνεται στα απομεινάρια ενός πέτρινου σπιτιού διαποτίζοντάς το με μια αίσθηση μυστηρίου

Εικόνα 3: Αιγυπτιακοί κίονες στον ναό Karnak στο Luxor δημιουργούν μια αίσθηση μυστηρίου και την επιθυμία εξερεύνησης

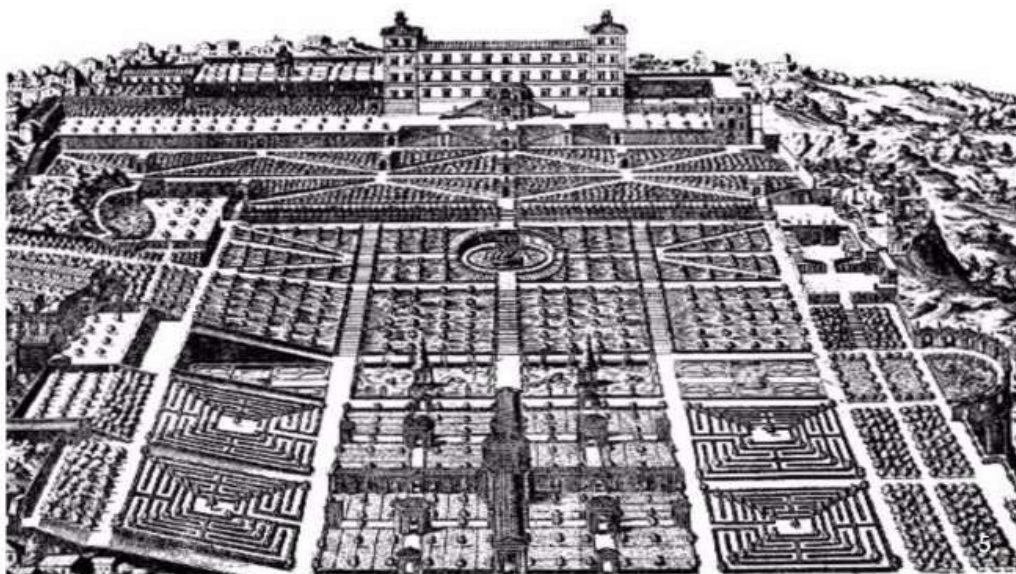
Εικόνα 4:Κοντάρια χωμένα στο έδαφος σε γωνία 45 μοιρών οργανώνουν την θέαση του περιβάλλοντα χώρου σε σχέση με τον ορίζοντα

3. Μεθοδολογία

Στην έρευνά μας θα αναλύσουμε σε θεωρητικό πλαίσιο τον τρόπο με τον οποίο ιστορικά διαφοροποιείται η στάση του ανθρώπου απέναντι στο τοπίο από την οπτική θεώρηση στην βιωματική του προσέγγιση. Στη συνέχεια αναλύουμε ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα σύγχρονων τοπιακών παρεμβάσεων και έργα καλλιτεχνών με κεντρικό άξονα την ελάχιστη παρέμβαση στο τοπίο που διαμορφώνουν ταυτόχρονα βιωματική εμπειρία σε σχέση με το χρήστη. Μελετάμε πως επιτυγχάνεται η ένταξη στο τοπίο και η αλληλεπίδραση με το χρήστη δημιουργώντας ταυτόχρονα μια εικαστική παρέμβαση σε αυτό.

4. Ιστορική αναδρομή στο δυτικό κόσμο -Οπτική θεώρηση του τοπίου

Η εξ αποστάσεως στατική οπτική θεώρηση που ανέπτυξε ο άνθρωπος με το τοπίο στο πρόσφατο παρελθόν, με το αντικείμενο της θέασης να βρίσκεται απομακρυσμένο, οριοθετημένο από ένα, νοητό ή μη, πλαίσιο είναι χαρακτηριστική του εγχειρήματος του ορθολογισμού. Οι αναγεννησιακοί κήποι των εξοχικών κατοικιών και των παλατιών στην Ιταλία, αποτελούν μεν τις πρώτες τολμηρές και μεγάλης κλίμακας επεμβάσεις στο φυσικό τοπίο, αλλά δεν παύουν να είναι έργα που πραγματεύονται την απόδοση των αισθητικών θεωριών της εποχής τους. Η οπτική αρμονία, οι ορθοκανονικές χαράξεις και οι καθαροί γεωμετρικοί όγκοι επιχειρούν να παράγουν ένα απόλυτα ελεγχόμενο από το βλέμμα του παρατηρητή αποτέλεσμα. Το τοπίο χάνει τα δικά του φυσικά χαρακτηριστικά και μεταμορφώνεται σε ένα απόσπασμα της "ιδανικής" πόλης καμωμένο με στοιχεία της φύσης. Τα βασικά στοιχεία της σύνθεσής τους εξυπηρετούν πρώτιστα την ικανοποίηση του βλέμματος. Οι κοινωνίες του ορθού λόγου επιμένοντας στη δυνατότητα ελέγχου και τελικά ανακατασκευής της φύσης, καταλήγουν να απομακρύνονται από αυτήν και να την βιώνουν υπό ειδικές, συγκεκριμένες συνθήκες. Η αισθητική ικανοποίηση ταυτίζεται με την οπτική καθαρότητα. Ο "καμβάς" πάνω στον οποίο δημιουργούνται τα έργα κηποτεχνίας είναι απογυμνωμένος από κάθε στοιχείο που μπορεί να παρεμποδίσει την καθολική καθαρότητα, όπως είναι τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του τόπου και η παράδοση.

² "The idea of beauty arises not so much from the body in which it is found, or from any one of the parts of that body, but much more of itself and from nature, so that its true location is in the mind and the reason", L. B. Alberti, *On Architecture*, c. 1452

Εικόνα 5: Pirro Ligorio κήποι της Villa d'Este Rivolli, 1575 Αναγεννησιακοί κήποι

Σαν εξέλιξη των κήπων των ιταλικών επαύλεων, κατά το Διαφωτισμό εξυμνείται η λογική στον σχεδιασμό των γαλλικών κήπων, ενώ η σύνθεση υπακούει σε μία ενιαία, μαθηματική σχεδιαστική σύλληψη, με ένα έντονα γεωμετρικό πρότυπο ². Η πρωτοφανής επέμβαση στις φυσικές δομές, κάνει πρόδηλη την, για πρώτη φορά, κυριάρχηση του ανθρώπου, όχι μόνο σε μία αναπαράσταση αλλά και στην ίδια την υπόσταση της φύσης.

Στους αγγλικούς κήπους του 18ου αιώνα το τοπίο "φυσικοποιείται" με σκοπό την υμνητική παραπομπή σε παλαιότερες μορφές αλληλεξάρτησης με τη φύση, ενώ ο κλασσικός κόσμος και το στοιχείο της γραφικότητας γίνεται αυτοσκοπός. Η κηπουρική τέχνη δεν υποτάσσεται πλέον σε μαθηματικούς κανόνες αλλά γίνεται και πάλι επέμβαση του ανθρώπου στη φύση με σκοπό την έκφραση της παντοδυναμίας του.

Ως αποτέλεσμα της Επιστημονικής και μεταγενέστερης βιομηχανικής επανάστασης κατά απομίμηση του φυσικού τοπίου, η ιδιαίτερη παράδοση αστικής κηποτεχνίας του 19ου αιώνα στην Ευρώπη με το "πάρκο εντός πόλεως" του εκάστοτε Εθνικού κήπου, αναπτύχθηκε στη Γαλλία αλλά και σε άλλες κεντροευρωπαϊκές και μεσογειακές χώρες. Χαρακτηρίζονταν από ελεύθερη καμπυλόγραμμη χάραξη των πεζοδρόμων, με σαφή όμως και ευθύγραμμα όρια δημιουργώντας μια "νησίδα πρασίνου" μέσα στην πόλη χωρίς καμία προσπάθεια διαπλοκής

² Μωραΐτης, 2005, 62

των εκτάσεων πρασίνου με τον περιβάλλοντα αστικό χώρο, δίνοντας την εντύπωση ενός αποσπάσματος μιας εξωτικής άγριας φύσης.³

Οι καλλιτέχνες προσελάμβαναν το τοπίο με αποκλειστικό αισθητήριο αυτό της όρασης, με συνέπεια τη διάρθρωση του σχεδιασμού και του τοπιακού βιώματος με βάση το πρότυπο της γραφικότητας. Αυτός ο περιορισμός στην αντίληψη του τοπίου και στις προκύπτουσες σχεδιαστικές αντιμετωπίσεις, αναιρεί μία από τις βασικές ιδιομορφίες του, αυτή της διαδραστικότητας. Οι κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις καθώς και τα κοινωνικά και πολιτιστικά ήθη, μέσα από τα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα ενθαρρύνουν στο σεβασμό της ατομικής άποψης του κάθε αποδέκτη και εν προκειμένω όσον αφορά τον τοπιακό σχεδιασμό την ατομική συναισθηματική εμπειρία.

5. Σύγχρονες αντιλήψεις βιωματικής προσέγγισης του τοπίου

Το λογικά ελεγχόμενο έδωσε τη θέση του στο αισθητικό και ο άνθρωπος άρχισε να εκτιμά περισσότερο το βίωμα του άγριου τόπου της φύσης από την καλοφτιαγμένη εικόνα ενός τεχνητά φυσικού κήπου. Οι κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις συμμετείχαν σημαντικά σε αυτή τη μεταβολή, καθώς τα κοινωνικά και πολιτιστικά ήθη παύουν να ταυτίζονται με τις αισθητικές απαιτήσεις του μονάρχη. Εν αντιθέσει, τα νέα δημοκρατικά πολιτεύματα όριζαν ως γενικό καλό το σεβασμό στην ατομική άποψη του κάθε αποδέκτη ή τουλάχιστον των πολυάριθμων μελών της αστικής τάξης και εν προκειμένω, όσον αφορά τον τοπιακό σχεδιασμό στην ατομική συναισθηματική εμπειρία. Εκτός αυτού ο νατουραλιστικός σχεδιασμός των πάρκων επιχειρεί να προσφέρει δημόσια αναψυχή και θετική πολιτιστική επιρροή στον εθνικά ποικιλόμορφο πλέον πληθυσμό των ταχέως αναπτυσσόμενων βιομηχανικών πόλεων.

Ένα από τα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του τοπίου είναι η μεταβλητότητα, η αλλαγή σύμφωνα με τις εκάστοτε συνθήκες του περιβάλλοντος και σύμφωνα με την παρέμβαση του ανθρώπου. Επιπρόσθετα η ανταπόκριση του ανθρώπου απέναντι στο τοπίο επηρεάζεται από ένα πλήθος παραγόντων. Κατά τη διάδραση του τοπίου με τους χρήστες αυτό γίνεται αντιληπτό με όλες τις αισθήσεις και σε όλες τις διαστάσεις, γίνεται βίωμα-εμπειρία και αναιρείται η θεώρηση του ανθρώπου ως απλού παρατηρητή. Έτσι η δισδιάστατη οπτική πρόσληψη δίνει τη θέση της σε μία τρισδιάστατη σωματική εμπειρία.. Σκληρά ή μαλακά, αδρά ή λεία, κρύα ή ζεστά, υγρά ή στερεά, τα υλικά έχουν την ικανότητα

³ Μαλάμη Βιργινία "Το τοπίο ως πολιτισμικό και συνθετικό εργαλείο για το σχεδιασμό του χώρου", ΠΚ, Χανιά, 2014

να φιλοξενήσουν διαφορετικές εμπειρίες του χώρου και ο συνδυασμός τους να προκαλέσει ένταση στη σχέση μεταξύ χρήστη και έργου. Η υλικότητα του εδάφους, οι φυτεύσεις, οι εδαφικές επεμβάσεις δημιουργούν τις ατμοσφαιρικές και χωρικές συνθήκες (φωτός, αέρα, ήχου, οσμής, ηχητικές) της βιωματικής εμπειρίας που μεταβάλλονται ανάλογα με τα δυναμικά δεδομένα (γεωλογικά, τεχνητά, κλιματολογικά, ακόμη και πολιτισμικά) ενός τόπου προσφέροντας στο χρήστη πολλαπλές εμπειρίες κίνησης και χωρικής αντίληψης.

Στα σχεδιαστικά παραδείγματα που ακολουθούν προβάλλεται η σχέση του ανθρώπου με τη φύση σε μια βιωματική προσέγγιση αναδεικνύοντας την ιδιομορφία και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε τόπου. Πρόκειται για έργα μεγάλης κλίμακας σε τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους που υπογραμμίζουν χαρακτηριστικά που δεν είναι πάντοτε εμφανή είτε δεν γίνονται αντιληπτά με μεγάλη δημιουργία εντάσεων. Το τοπίο εκλαμβάνεται ως μια κίνηση μέσα στο περιβάλλον αλλά και σαν μια συλλογή εμπειριών που προσφέρονται μέσα από τις διαδρομές, τόσο ως μια πορεία εξερεύνησης στο φυσικό τοπίο όσο και ως μια μετάβαση σε ένα σημαντικό χώρο που προσφέρει ιδιαίτερες ποιότητες. Η συγκινητική εικόνα που απολαμβάνει κανείς μετά από την διαδρομή αυτή καθιστά ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα την διαδικασία μέχρι να προσεγγίσει κανείς το χώρο, προκαλώντας ανυπομονησία για οτιδήποτε πρόκειται να βιώσει. Πρόκειται για μια εμπειρία αισθήσεων που προσφέρει το αρχιτεκτόνημα στην ολότητά του.

Η σχέση που μπορεί να αναπτύξει ο χρήστης με το τοπίο μέσω της αρχιτεκτονικής - και σαν προέκταση της τέχνης- προσελκύει τους καλλιτέχνες της landart, που από το 1960 με μια σειρά έργων τέχνης τοπίου καλούν το θεατή να διερευνήσει τις ιδιαίτερες ποιότητες, και τη σχέση του με το τοπίο προωθώντας μέσω της οπτικής εμπειρίας την απτική.

Στις τοπιακές παρεμβάσεις αποκατάστασης του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου της Tudela-Culip, μέσα από μια εις βάθος χωρική αναγνώριση και ακριβή επί τόπου χαρτογράφηση, η αρχιτεκτονική ομάδα συλλαμβάνει της συνθήκες βιωματικής εμπειρίας του τόπου, εφαρμόζοντας μια πρακτική ελάχιστων επεμβάσεων και αναδεικνύοντας τις ιδιομορφίες του τόπου, φυσικές και πολιτιστικές.

Στο εθνικό δίκτυο τουριστικών διαδρομών της Νορβηγίας το υπάρχον άγριο φυσικό τοπίο αλλά και η αρχιτεκτονική παράδοση καθίστανται βιωματικά προσβάσιμα τόσο όσον αφορά τη λειτουργικότητα-την εξυπηρέτηση του χρήστη και επίλυση δυσκολιών που προκύπτουν λόγω του ιδιότυπου φυσικού περιβάλλοντος, όσο και την ισχυρή παράδοση της χειρωνακτικής εργασίας, η οποία παραμένει ζωντανή και έχει καλλιεργήσει "το απλό" ως μια μυθική μονάδα, χωρίς να επιδιώκει την ιδιαίτερη προβολή της.

6. Σχεδιαστικά παραδείγματα

6.1. Landart_ Παρεμβάσεις "τέχνης τοπίου"

Η περιβαλλοντική τέχνη (earthworks) έχει απαρχές στο 1960 και το μινιμαλιστικό κίνημα- το ερώτημα που απασχόλησε τους καλλιτέχνες εκείνης της περιόδου ήταν η τέχνη ως αντικείμενο. Αναθεωρώντας τις κλασσικές μεθόδους παρουσίασης των έργων τέχνης σε μουσεία ή γκαλερί, κλειστούς εσωτερικούς χώρους που σχεδόν πάντα υπαινίσσονται μια συσχέτιση με το έργο και δεν επιτρέπουν κάποιου είδους βιωματική εμπειρία, αναζητούσαν νέους τρόπους έκφρασης των ιδεών τους. Καλλιτέχνες οι οποίοι ενδιαφέρονταν σχετικά με την χωρική ποιότητα των έργων τους θεώρησαν ότι ένας εξωτερικός χώρος τους παρείχε πλήθος ευκαιριών για την εξερεύνηση της χωρικής και εμπειρικής διάστασης. Τα στοιχεία του τοπίου παρείχαν υλικά ως μέσα αναπαράστασης της τέχνης αλλά το σημαντικότερο ήταν ότι το τοπίο αποτελούσε πηγή ιδεών. Το τοπίο ήταν ένα ζωντανό και μεταβαλλόμενο σύστημα που παρείχε μια εντελώς διαφορετική εμπειρία από εκείνη της γκαλερί τόσο για τον καλλιτέχνη όσο και για τον θεατή⁴.

Η landart αντιμετωπίζει ως δυνητικό υπόβαθρο της καλλιτεχνικής επεξεργασίας οποιαδήποτε φυσική τοπιακή ενότητα. Ενσωματώνοντας στο σχεδιασμό στοιχεία όπως η γη, το νερό, η τοπογραφία, η θερμοκρασία, ο άνεμος, το φως του ήλιου, η σκιά, ο ήχος αναδεικνύονται οι ιδιαίτερες ποιότητες του τοπίου και η τοπιακή εμπειρία παρέχοντας την ευκαιρία στο θεατή να εξερευνήσει, αλληλεπιδράσει και ανακαλύψει τη σχέση του με το τοπίο.

Στη συνέχεια παρατίθενται ορισμένα παραδείγματα τέχνης τοπίου που έχουν ως πρόθεση να αναπτύξουν διάλογο τόσο με την τοπογραφία όσο και με τον θεατή, μέσα από ελάχιστους χειρισμούς αναδεικνύοντας τα φυσικά χαρακτηριστικά του τόπου.

⁴ Art and Landscape, International Federation of Landscape Architects, Panayotis and Effie Michelis Foundation, 2001, pg 549

6.1.1. Richard Serra_Shift

Ο καλλιτέχνης τοπίου Richard Serra ολοκλήρωσε το 1972 το έργο Shift που λειτουργεί σαν μια τεχνική αποτύπωσης της τοπογραφίας σε σχέση με την αντίληψη του θεατή. Αποτελείται από 6 τοιχία από σκυρόδεμα που αναδύονται από το έδαφος σε σχέση με την προσιπτούσα οπτική του θεατή καθώς κατεβαίνει από το λόφο. Τα τοιχία ακολουθούν την κλίση του εδάφους και τελειώνουν στο σημείο όπου ο τοίχος φτάνει το οπτικό επίπεδο. Αυτά τα επίπεδα των τοιχίων ταυτίζονται με τη γραμμή του ορίζοντα, αποτυπώνοντας με αυτό τον τρόπο τη θέση του παρατηρητή σε σχέση με το λόφο και αφήνοντας ένα ίχνος στον χώρο. Το έργο υπογραμμίζει την τοπογραφία, το ίχνος και την απόσταση όπως γίνονται αντιληπτά από τον θεατή καθώς κινείται στο χώρο.

Εικόνα 6: Richard Serra, "**Shift**", αεροφωτογραφία

Καθώς δύο άνθρωποι βαδίζουν από αντίθετα σημεία του τόπου διατηρώντας οπτική επαφή παρά την καμπυλότητα του εδάφους, μπορούν να αντιληφθούν ταυτόχρονα το ανάγλυφο. Τα όρια του έργου γίνονται πιο διακριτά όταν έχουν τη μέγιστη απόσταση μεταξύ τους ενώ ταυτόχρονα διατηρούν οπτική επαφή. Η γραμμή ορίζοντα του έργου τότε γίνεται πιο σαφής από αυτή την οπτική. Σε αυτό το πλαίσιο, η επέμβαση στο τοπίο δεν είναι μια σειρά από αντικείμενα αλλά ένα διαδραστικό εργαλείο αναλογισμού που προϋποθέτει την συμπλοκή με τον θεατή. Είναι ένα εργαλείο που παραμένει στάσιμο ενώ συνεχώς αλλάζει κατά την κίνηση του παρατηρητή στο χώρο, λειτουργώντας σαν υπενθύμιση της θέσης του ως προς το φυσικό ανάγλυφο. Κινούμενος στο χώρο όχι μόνο ανακαλύπτει τη λειτουργία αυτών των τοίχων αλλά ταυτόχρονα κερδίζει μια νέα προοπτική της τοπογραφίας του εδάφους. Ο ευφυής παρατηρητής θα ανακαλύψει και το ρόλο του στην ολοκλήρωση του έργου, χωρίς την κίνηση αυτού το έργο δεν θα εξυπηρετούσε πλήρως τη λειτουργία του.

Εικόνα 7: Τοπογραφικό διάγραμμα /όψεις από διαφορετικά σημεία θέασης

6.1.2. Christo and Jeanne-Claude's 'Running Fence'

Από τους πιο αναγνωρισμένους καλλιτέχνες τοπίου, οι Christo and Jeanne-Claude λόγω του έργου τους, που παίρνει συχνά μνημειακή κλίμακα αλλά και λόγω της δημοσιοποίησης του κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού και της προετοιμασίας. Αντιμετωπίζουν τα στάδια σχεδιασμού ως ένα πολύ κρίσιμο κομμάτι στη ζωή ενός έργου τέχνης. Ενδιαφέρονται για κάτι παραπάνω από το φυσικό προϊόν της δουλειάς τους, ενώ σε μεγάλο μέρος των έργων τους τίθεται ο προβληματισμός της σχέσης ανάμεσα στην τέχνη και το ευρύτερο πολιτισμικό της περιεχόμενο. Τα έργα αυτά εκτίθενται για ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα (συνήθως 2 εβδομάδων) αλλά ο σχεδιασμός και οι αξιολογήσεις ξεκινούν πολλά χρόνια πριν την εγκατάσταση και κατά συνέπεια η επεξεργασία είναι το ίδιο σημαντική με το τελικό έργο.

Εικόνα 8: Running fence

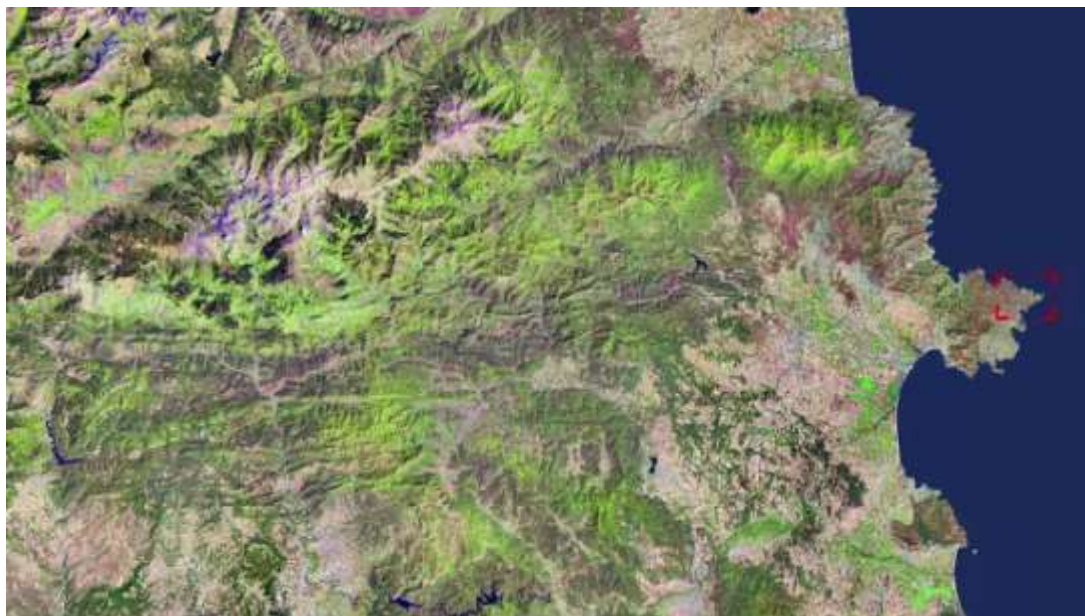

Εικόνα 9: Running fence, λεπτομέρεια

Στο μεγαλύτερο και ίσως πιο γνωστό από τα έργα τους, το Running Fence ο σχεδιασμός και η φάση αξιολόγησης ξεκίνησαν σχεδόν τέσσερα χρόνια πριν την εγκατάσταση του έργου. Το Running Fence αποτελούνταν από 2,050 πάνελ από λευκό νάιλον ύφασμα κάθε ένα από τα οποία ήταν 18 μέτρα στο ύψος με συνολικό μήκος 24,5 μιλίων. Ένας φράχτης από νάιλον που απλώνονταν πάνω από τους λόφους των περιοχών Sonoma και Marin της Καλιφόρνια πηδώντας πάνω από τους δρόμους, τέμνοντας αγροκτήματα και τελικά καταλήγοντας στον Ειρηνικό Ωκεανό, όπου βουτούσε μέσα στα νερά. Αυτός ο φουσκωτός σαν απλωμένα ρούχα στον άνεμο φράχτης, αποκαλύπτει το περίγραμμα των λόφων της Καλιφόρνια. Όμως προχωράει και ένα βήμα παρακάτω στην ικανότητά του να καταγράφει το μεταβαλλόμενο τοπίο λειτουργώντας ως ένα συνεχές κάλυμμα που αντανακλά το χρώμα, το φως, την ροή του ανέμου κατά τη διάρκεια της ημέρας, δίνοντας με αυτό τον τρόπο σε μη απτά στοιχεία της φύσης εμφανή χαρακτήρα.

Το Running Fence ενσαρκώνει το ανάγλυφο ζωντανεύοντας το με τη χρήση των υλικών. Η έντονη σωματικότητα του συγκεκριμένου έργου δεν έγκειται απαραίτητα στη μεγάλη του κλίμακα ή στην υψηλή του ποιότητα αλλά περισσότερο στη επιλογή υλικών και την επακόλουθη μεγέθυνση του τοπίου και των φυσικών φαινομένων που το διέπουν. Χρησιμοποιούν υλικά που μπορούν να μεταμορφωθούν από το περιβάλλον, μη φυσικά υλικά που ενσαρκώνουν τα τόσο φυσικά στοιχεία του τοπίου-ειδικότερα τα όχι τόσο εμφανή-δίνοντας τους υπόσταση, καθιστώντας τα ορατά και βιωματικά προσβάσιμα από τον θεατή.

6.2. *Tudella Culip Restoration Project / EMF*
Cap de Creus cape, Cadaqués, Catalunya, Spain

Εικόνα 10: Το ακρωτήριο Creus στο ανατολικότερο άκρο της Ιβηρικής χερσονήσου

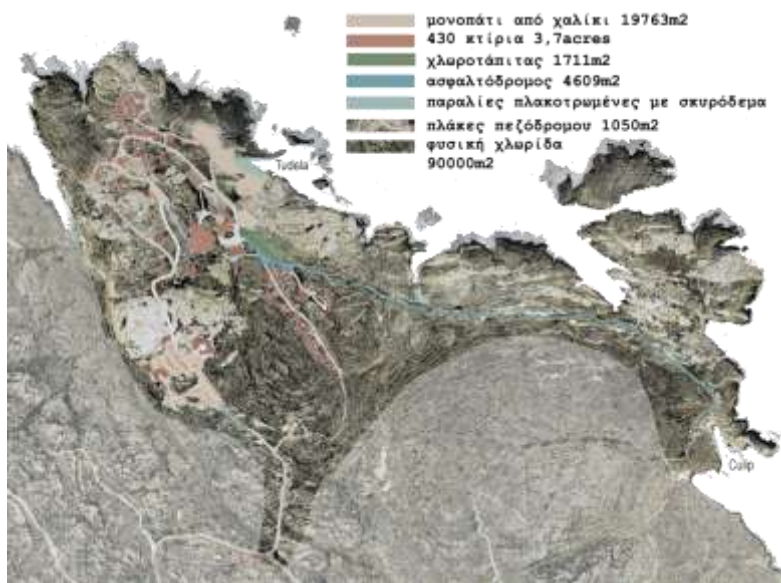
Το έργο αποκατάστασης του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου της Tudela-Culip, στο ακρωτήριο Creus απέσπασε την πρώτη θέση στο Ευρωπαϊκού Βραβείου Τοπίου Rosa Barba, στα πλαίσια της 7ης Ευρωπαϊκής Μπιενάλε Τοπίου το Σεπτέμβριο του 2012 στη Βαρκελώνη, επιβραβεύοντας έτσι την αρχιτεκτονική ομάδα για την επιδέξια ενορχήστρωση των φυσικών και πολιτιστικών αξιών της περιοχής σε ένα σχεδιασμό απόλυτα προσαρμοσμένο στην ταυτότητα του τόπου.

Το ακρωτήριο Creus είναι το ανατολικότερο σημείο της Ιβηρικής χερσονήσου και το ανατολικότερο άκρο του άξονα των Πυρηναίων. Εδώ υπάρχουν ενδημισμοί και σπάνια βιολογικά είδη, γεώτοποι και γεωλογικοί σχηματισμοί παγκοσμίου ενδιαφέροντος, που όλα μαζί διαμορφώνουν ένα πράσινο παράκτιο τοπίο, που αποτελεί σπανιότητα στη Μεσόγειο.

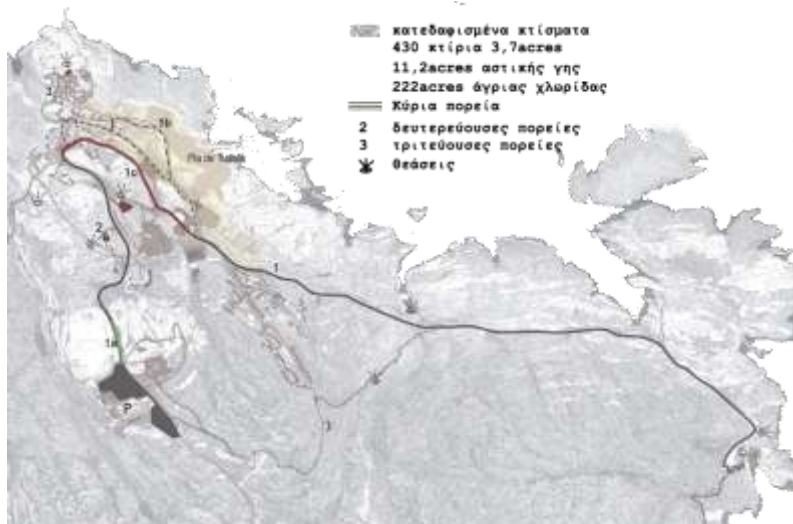
Το έργο αποκατάστασης ανατέθηκε στην αρχιτεκτονική ομάδα "EMF Estudi" των Martí Franch & Ardevol Ton το 2005, όταν τα 2.000 στρέμματα του πρώην ιδιωτικού συγκροτήματος διακοπών «Club Med» πέρασαν στην ιδιοκτησία του ισπανικού Υπουργείου Περιβάλλοντος. Διεπιστημονική ομάδα πενήντα και πλέον εμπειρογνομόνων διαφόρων ειδικοτήτων ανέλαβε, κατόπιν κρατικής ανάθεσης, την κατεδάφιση 430 υφιστάμενων κτιρίων, τη διαχείριση και ανακύκλωση 43.000m³ οικοδομικών αποβλήτων, την αποκατάσταση του οικότοπου καθώς και της φυσικής τοπογραφίας.

Ο σχεδιασμός συνδυάζει τις στρατηγικές αποκατάστασης του τοπίου με ένα ουσιώδες πρόγραμμα δημόσιας χρήσης: ένα δίκτυο μονοπατιών, επιλεγμένα σημεία θέασης και τοπόσημα που αποκαλύπτουν τα φυσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά του τόπου. Λειτουργώντας περισσότερο ως ένα διαχειριστικό εργαλείο και λιγότερο ως ένα αυστηρό «masterplan», το βραβευθέν έργο αναδεικνύει την ιδιότητα εκείνη του αρχιτέκτονα τοπίου να συνθέτει, βασισμένος στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε τόπου, μια νέα βιωματική εμπειρία του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου.

before

after

Εικόνα 11: Μονοπάτια-πορείες πριν και μετά την επέμβαση

PROCESS OF DECONSTRUCTION AND MANAGEMENT OF THE RUIN PROCESO DE CONSTRUCCIÓN Y GESTIÓN DE LA RUINA

Εικόνα 12: Διαδικασία αποδόμησης και διαχείρισης των απορριμμάτων

Η **στρατηγική** που ακολούθησαν για την **αποκατάσταση του τοπίου** περιλαμβάνει την

- αφαίρεση διεισδυτικής εξωτικής χλωρίδας από την προστατευόμενη χλωρίδα. Τα φυτά αποσπάστηκαν και συγκεντρώθηκαν για επί τόπου ξήρανση και αυτά που βρίσκονταν κοντά στο κύριο μονοπάτι θάφτηκαν σε χωματερές.
- επιλεκτική κατεδάφιση 430 κτηρίων με καινοτόμες και με σεβασμό προς το περιβάλλον τεχνολογίες κατεδάφισης
- διαχείριση και ανακύκλωση των 45000m³ δομικών απορριμάτων. Ενώ η οροφή και οι τοίχοι αποξηλώθηκαν, θρυμματίστηκαν και μεταφέρθηκαν έξω από το φυσικό πάρκο για ανακύκλωση ως υπόβαση, το πάτωμα φτιαγμένο από τοπική πέτρα, αφού θρυμματίστηκε χρησιμοποιήθηκε επί τόπου για γεμίσματα και σαν οδόστρωμα. Το γυαλί, το μέταλλο και οι δοκοί από προκατασκευασμένο σκυρόδεμα εναποτέθηκαν σε εξουσιοδοτημένες χωματερές.

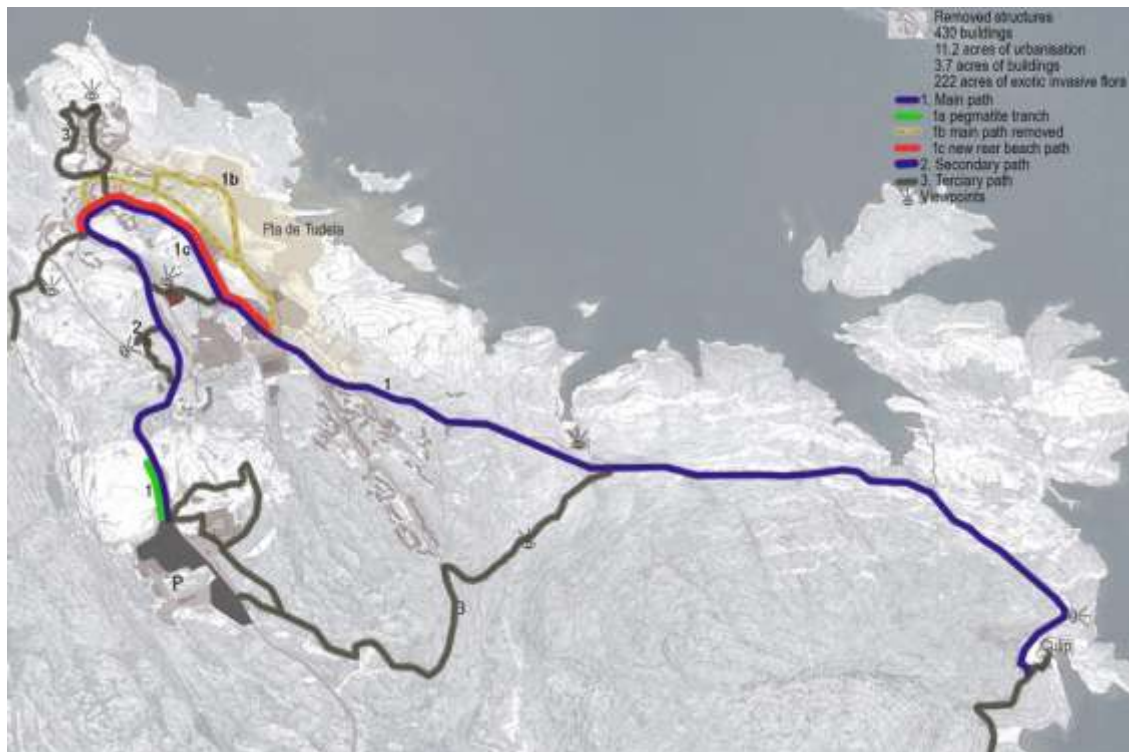

Εικόνα 13: το τοπίο πριν και μετά την αποκατάσταση

- αναζωογόνηση των δυναμικών του οικοσυστήματος αναδημιουργώντας την τοπογραφία του προϋπάρχοντος τοπίου και αποκαθιστώντας τις απορροές και την ιζηματογενή αλληλεπίδραση μεταξύ ξηράς και θάλασσας. Αυτό περιλάμβανε μεγάλης κλίμακας δράσεις όσον αφορά το σχεδιασμό της γης για να ανασυντάξουν του προϋπάρχοντες κολπίσκους, την κατεδάφιση των επιχωματώσεων των δρόμων που διέκοπταν τη φυσική απορροή, την ανάκτηση της εγκάρσιας τομής της παραλίας και την ανακατασκευή μιας γέφυρας μεγάλου τόξου ώστε να επιτρέπει τη μεταφορά των ιζημάτων.
- την κοινωνική αξιοποίηση και εμπειρία της ανακάλυψης "χοροδραμάτων" για τον επισκέπτη δίνοντας νόημα στη δημόσια χρήση. Ο σχεδιασμός εμπειριών μπορεί να ειπωθεί ως εξίσου σημαντικός όσο η στρατηγική αποκατάστασης. Με αυτή την έννοια η προσέγγιση του project βασίζεται στην αφήγηση και ερμηνεία που δίνουν επιστήμονες, ψαράδες, παιδιά, μεταφρασμένες και τοποθετημένες στο τοπίο με διδακτικό και παιχνιδιάρικο τρόπο γύρω από 3 κύριες επεμβάσεις μνημειοποίησης του τοπίου.

Εικόνα 14: άποψη του τοπίου πριν και μετά την αποκατάσταση στη θέση του προϋπάρχοντος οικισμού

Εικόνα 15: Masterplan

Σχεδιασμός εμπειριών:

α) Δίκτυο ιεραρχημένων μονοπατιών που ανταποκρίνεται στο τοπίο μειώνοντας και επαναχρησιμοποιώντας την υπάρχουσα οδική υποδομή και προωθώντας κυκλικές πορείες. Το δίκτυο συλλαμβάνεται ως ένα ταξίδι στην εξερεύνηση των στρωμάτων του τοπίου που είναι τόσο φυσικά όσο και ανθρωπογενή.

- Το κύριο μονοπάτι συγκροτεί την εξερεύνηση του τόπου, επαναχρησιμοποιεί το υπάρχον κύριο οδικό δίκτυο μειώνοντας το πλάτος του, ενώ ομογενοποιεί το χαρακτήρα ενός "μονοπατιού" με την ασφαλτο. Επιπλέον αλληλεπιδρά με τα στοιχεία που το περιβάλλουν καθώς προχωράει και αλλάζει την υλικότητά και την εγκάρσια τομή του για να τιμήσει ορισμένα γεγονότα, όπως αλλαγές στην σύσταση των βράχων, την παρουσία παλαιών κτιρίων ή θεάσεις που πλεονεκτούν.
- Δευτερεύοντα μονοπάτια φτιαγμένα από ειδικά διαμορφωμένο επί τόπου σκυρόδεμα οδηγούν στα κύρια σημεία θέασης

- Τριτεύοντα μονοπάτια κατασκευασμένα από χαμηλά κιγκλιδώματα οδηγούν στο δευτερεύον δίκτυο σημείων θέασης και ευαίσθητων περιοχών

Εικόνα 16: Δευτερεύοντα μονοπάτια

Εικόνα 17: Δευτερεύοντα μονοπάτια-σύνδεση με πρωτεύον δίκτυο

Εικόνα 18: Τριτεύοντα μονοπάτια

Εικόνα 19: Τριτεύοντα μονοπάτια

**β)ένα δίκτυο σημείων θέασης που αποκαλύπτουν τα καλύτερα πανοράματα με
σχεδιασμό που ανταποκρίνεται στο τοπίο χρησιμοποιώντας μερικώς αποδομημένες μορφές**

Εικόνα 20,21: Διαμόρφωση σημείων θέασης

Εικόνα 22: Διαμόρφωση σημείων θέασης

Εικόνα 23: Διαμόρφωση σημείων θέασης γεωλογικού ενδιαφέροντος

Εικόνα 24,25: Διαμόρφωση σημείων θέασης

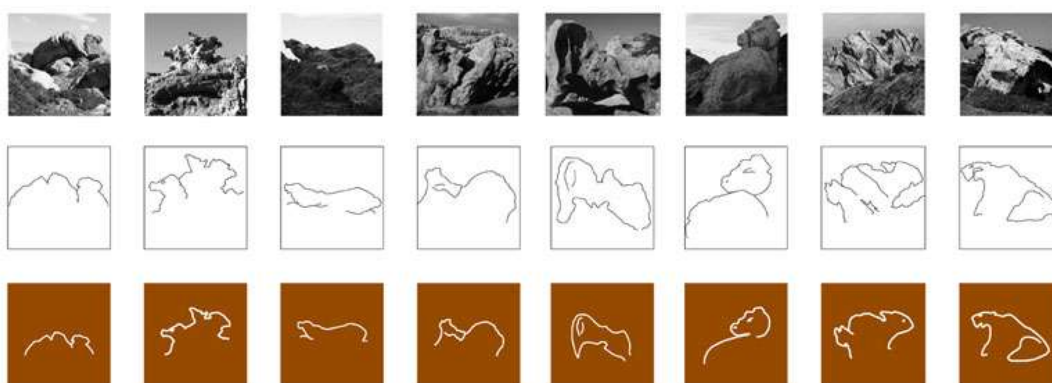
γ) Η αναγνώριση βράχων-ζώων διπλής αντίληψης

Παραδοσιακά οι ψαράδες αναγνώριζαν μορφές στους βράχους με ονόματα ζώων για τον προσανατολισμό τους, όπως ο Dalí έκανε και τα παιδιά ακόμα κάνουν. Το project προτείνοντας ένα παιχνίδι αντίληψης κατασκευάζει ένα είδος αναλογίου (όπως μια road-monie όπου πλάνα και φωτογραφίες εναλλάσσονται) για να αποκαλύψει τις σμιλλευμένες από την αποσάθρωση του ανέμου μορφές ζώων στους βράχους

Το project σχετίζεται με την άποψη ότι η αρχιτεκτονική τοπίου θα πρέπει να αναγνωρίζει, αποκαλύπτει και τελικά μεταμορφώνει μια τοποθεσία ώστε να εναρμονίζεται με ότι υπάρχει ήδη εκεί. Αποκαλύπτοντας και τιμώντας το πραγματικό τοπίο και τις ιδιαιτερότητες του.

Εικόνα 26: Λεπτομέρεια αναλογίου

Εικόνα 27: Αναγνώριση βράχων-ζώων διπλής αντίληψης

Η παρέμβαση αποτελεί μια απευθείας και αυστηρή εντολή αποκατάστασης που δίνεται με τη μορφή αφήγησης στο τοπίο και την πρόθεση να μνημειοποιηθεί. Η συνολική αποδόμηση με την αφαίρεση ολόκληρης της κατασκευής κτιρίων και εγκαταστάσεων της περιοχής και η οικολογική αποκατάσταση του εδάφους που έχει υποστεί παρέμβαση έγινε σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος που τροποποιήθηκε. Ο σκοπός δεν ήταν τελικά να δομήσει ή να αποδομήσει αλλά να συλλάβει τις συνθήκες της βιοματικής εμπειρίας του τόπου μέσα από μια εις βάθος χωρική αναγνώριση και ακριβή επί τόπου χαρτογράφηση.

Κατασκευαστικά πρόκειται για μια μινιμαλιστική λύση περιορίζοντας τα υλικά σε αυτά που βρίσκονται στην τοποθεσία, επιπρόσθετα με Corten, ένα υλικό που ενσωματώθηκε

καλά στο τοπίο και έχει αντοχή στην έκθεση στη θάλασσα. Δυναμικές μορφές για ένα τοπίο που επιδέχεται μικρή οικειότητα.

Λειτουργώντας περισσότερο ως ένα διαχειριστικό εργαλείο και λιγότερο ως ένα αυστηρό «masterplan», συνδυάζει μια παρέμβαση εκτενούς αποκατάστασης με πολύτιμες λεπτομερείς επιλύσεις να ενσωματώνονται στις ποικίλες κλίμακες. Ο σχεδιασμός ερμηνεύει την αποδόμηση ως ένα συνδυασμό καταστροφής και ανακατασκευής αναδεικνύοντας τις ιδιομορφίες του τόπου, φυσικές και πολιτιστικές.

Προτείνει τρόπους ώστε να χορογραφήσει τους επί τόπου επισκέπτες σε μια αφήγηση που ενθαρρύνει τον πολιτισμό στη φύση με μια πρωτότυπη προσέγγιση θέτοντας τελικά το ερώτημα αν η αφαίρεση και να δημιουργία κενών μπορεί να είναι τόσο βάσιμη και αιτιολογημένη όσο το να προσθέτεις.

6.3. Το εθνικό δίκτυο τουριστικών διαδρομών της Νορβηγίας

Εικόνα 28: Χάρτης σήμανσης του Ε.Δ.Τ.Δ. της Νορβηγίας

Η διάσωση του φυσικού τοπίου της Νορβηγίας μπορεί να ειπωθεί ως αποτέλεσμα της περιορισμένης συγκριτικά σε ιστορικό εύρος συμμετοχής της χώρας στην κεντρική Ευρωπαϊκή ιστορία και της καθυστερημένης σχετικά βιομηχανικής ανάπτυξης σε ένα κλιματολογικά βαρύτερο κλίμα. Έτσι όταν τις τελευταίες δεκαετίες το περιηγητικό ενδιαφέρον στράφηκε προς το φυσικό τοπίο η Νορβηγία είχε ένα ολόκληρο θησαυρό να εκμεταλλευτεί και να αξιοποιήσει.

Αποτελώντας το πρώτο νορβηγικό σύμπλεγμα έργων που εκθέτει οργανωμένα τόσο τις υποδομές διακίνησης μεταξύ των οικιστικών περιοχών όσο και το ίδιο το τοπίο, το Εθνικό Δίκτυο Τουριστικών Διαδρομών συνιστά ένα τουριστικό δίκτυο που διατρέχει ολόκληρη τη χώρα, προσφέροντας μοναδικές εμπειρίες στους περιηγητές. Το δίκτυο διαμορφώνουν δεκαοκτώ διαδρομές καθεμία από τις οποίες έχει τη δική της ιστορία και χαρακτήρα. Μικρής κλίμακας κυρίως κατασκευές και εγκαταστάσεις που στοχεύουν στην εξυπηρέτηση του ταξιδιώτη πλαισιώνουν τις χαράξεις του δικτύου που διασχίζουν τα απόκρημνα εδάφη και

απάτητες σχεδόν εκτάσεις. Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε κάποιες από αυτές τις εγκαταστάσεις οι οποίες αποτελούν ανεξάρτητα τμήματα ενός ενιαίου συστήματος αισθητικής και λειτουργικής διαχείρισης του τόπου, και την εμπειρία που συνεπάγεται η σύζευξή τους με το μαγευτικό τοπίο. Διακρίνεται εντούτοις μια συνεπής και ενιαία στάση αντιμετώπισης ενώ καθεμία από τις κατασκευές αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του δρόμου και μέρος ενός δικτύου κινήσεων μέσα στη φύση.⁵

Η Νορβηγική αρχιτεκτονική παράδοση αποτελείται από δυο άξονες που τη χαρακτηρίζουν. Ιστορικά ήταν περισσότερο δέκτης παρά πομπός επιρροών, θα μπορούσε να οριστεί ως εισαγόμενο προϊόν για τη χώρα, το οποίο μετατρεπόταν ανάλογα με το κλίμα, τους πόρους και τις κοινωνικές ανάγκες. Παρατηρώντας τον τρόπο με τον οποίο η παράδοση εμφανίζεται μέσω των αξόνων αυτών στο μελετώμενο Ε.Δ.Τ.Δ., ο πρώτος άξονας σχετίζεται με την έμφαση της αρχιτεκτονικής δημιουργίας σε έννοιες περί λειτουργικότητας. Τα έργα προκύπτουν για να καλύψουν κάποιες ανάγκες και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην εξυπηρέτηση του χρήστη. Πιο συγκεκριμένα, τα μεγάλα έργα υποδομών που έγιναν στη χώρα κατασκευάστηκαν προκειμένου να ξεπεραστούν δυσκολίες που προκύπτουν λόγω του ιδιότυπου φυσικού περιβάλλοντος αλλά και με σκοπό τη γενικότερη ανάπτυξη της χώρας. Ένα άλλο πολύ σημαντικό κομμάτι της νορβηγικής παράδοσης στις εγκαταστάσεις του Ε.Δ.Τ.Δ. είναι η ισχυρή παράδοση της χειρωνακτικής εργασίας, η οποία παραμένει ζωντανή αποτελώντας τη μοναδική γεωγραφική περιοχή στην Ευρώπη με μια αδιάσπαστη πορεία 1000 χρόνων στην προηγμένη ξύλινη κατασκευή.

Εικόνα 29: Γενική άποψη της εγκατάστασης Flotane στην διαδρομή Aurlandsfjellet

⁵ Δεληδήμου Ουρανία, Παπαχαρίση Μαρία, Πετρόγγονας Μάριος "Απο την οπτική θεώρηση του τοπίου στη σωματική του προσέγγιση", ΕΜΠ, Αθήνα, 2014

Το λειτουργικό πρόβλημα στο οποίο έδωσε λύση το Ε.Δ.Τ.Δ., ήταν η ενοποίηση των απόμερων κατοικημένων τόπων, που διασπείρονται σε κάθε γωνιά της χώρας. Η δημόσια διοίκηση, χάραξε ένα δίκτυο προκειμένου να καλύψει αυτό το κενό που στην αρχή ήταν αμφιβόλου ποιότητας και αισθητικής και αγνοούσε την αρχιτεκτονική μέριμνα. Ως εκ τούτου ανέλαβε το τοπίο να προσφέρει πλούσιες οπτικές απολαύσεις ως πρωτογενές αρχιτεκτονικό πεδίο. Όλα αυτά άλλαξαν το 2005, όταν η κυβέρνηση αποφάσισε να επενδύσει πάνω σε αυτόν τον καμβά διαδρομών και να τον αναβαθμίσει με υποστηρικτικές εγκαταστάσεις, προωθώντας τον στα πλαίσια ενός 15ετούς σχεδίου επαναπροσδιορισμού του τουρισμού και μετατροπής του τοπίου σε ένα ενεργό πολιτισμικό προϊόν. Οι χρήσεις των εγκαταστάσεων αυτών έχουν καθαρά λειτουργικό χαρακτήρα. Χώροι στάθμευσης, δημόσιες τουαλέτες, χώροι παροχής πληροφοριών και χώροι εστίασης συνθέτουν επί το πλείστον το πρόγραμμα των κατασκευών εφαρμόζοντας τον κανόνα της εξυπηρέτησης του χρήστη μέσα σε ένα απλό και φιλόξενο σύστημα.

Ο χώρος ανάπαυσης Flotane στη διαδρομή Aurandsfjellet είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα που μπορεί να δώσει μια γενικότερη εικόνα για το ύφος των εγκαταστάσεων. Βρίσκεται κοντά στις όχθες της λίμνης Flovatnet και αποτελεί αφετηρία για μικρούς περιπάτους στις ανισόπεδες εκτάσεις γύρω από τη λίμνη ή προς ένα ψηλότερο πλάτωμα που θα συναντήσει κανείς αν ακολουθήσει τον παλιό δρόμο. Σε αυτή τη σκυροδετημένη επιφάνεια στάσης προς ανάπαυση των οδοιπόρων έχουμε την αποθέωση της λιτότητας. Το μπετονένιο κυβικό περίβλημα που εγκιβωτίζει το ξύλινο δωμάτιο με τις υπηρεσίες, όντας περισταμμένο, δείχνει να έχει βυθιστεί κατά ένα μικρό του μέρος μέσα στη γη. Αποτέλεσμα αυτού του χειρισμού είναι ο κύβος να εμφανίζεται, σαν μια ακόμα πέτρα τυχαία ρηγμένη στη νορβηγική κοιλάδα. Επιπρόσθετα ο κύβος διαθέτει ένα σύστημα ηλιακών πανέλων, καθιστώντας το δωμάτιο πληροφοριών αυτόνομο ενεργειακά. Ο όγκος αυτός συνοδεύεται από μια συστάδα μπετονένιων καθισμάτων που ακολουθούν τη στάση της μορφικής λιτότητας. Τα καθίσματα στρέφονται σε διαφορετικές οπτικές του τοπίου, επιτρέποντας στον οδοιπόρο να επιλέξει τον τομέα του ορίζοντα που θα κατοπτρεύσει τα λίγα αυτά λεπτά παραμονής, πριν αναχωρήσει και πάλι για να συναντήσει το επόμενο σημείο στάσης. Ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί στη διαχείριση των επιφανειών τόσο του κύβου όσο και των καθισμάτων. Οι στιλπνές υφές των καθισμάτων σε προσκαλούν να τις ακουμπήσεις, ενώ η υφή της επιφάνειας του κύβου δίνει μια σκούρα γκριζα απόχρωση που συνάδει με την δραματικότητα της τυπικής ημίφωτης, συννεφιασμένης κοιλάδας.

Παραδείγματα που έχουν παρόμοιες ποιότητες και μπορούν να προστεθούν αναφορικά σε αυτή την κατηγορία είναι οι κυβικές καρέκλες που προστατεύουν από τον άνεμο στο

Snefjord της διαδρομής Havoysund και οι δημόσιες τουαλέτες που στεγάζονται μέσα σε μία ιδιότυπη καμπύλη μορφή στο Hellogo της διαδρομής Helgelandskyten. Όπως προαναφέρθηκε τη γενικότερη διάθεση για λιτές μορφές και απαλούς χειρισμούς διακόπτουν μερικά παραδείγματα που χαρακτηρίζονται για την ένταση των χαράξεων τους. Ένα από αυτά είναι μια στάση στο Selvika της διαδρομής Havoysund μερικά χιλιόμετρα μόλις βορειότερα από τις κυβικές καρέκλες του Snefjord. Εδώ είναι πασιφανής η διάθεση δημιουργίας μιας δυναμικής καμπύλης μορφής που διατυπώνει τη δική της κίνηση, παραλαμβάνοντας τον επισκέπτη από το χώρο στάθμευσης και οδηγώντας τον στην όχθη της παραλίας, που καταλήγει η εγκατάσταση κατευθύνοντας το βλέμμα του προς διάφορες κατευθύνσεις, θαυμάζοντας το φυσικό τοπίο. Ο διάδρομος καταλήγει σε μια ανάλογης αισθητικής διαμόρφωσης ενός καθιστικού και ενός χώρου προς εστίαση. Οι υπόλοιπες χρήσεις που είναι οι τουαλέτες και η στάση ποδηλάτων ακολουθούν τη γλώσσα των καμπύλων και συνθέτουν ένα πολύ συμπαγές σύνολο χρήσεων. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι η εγκατάσταση είναι προσεγγίσιμη στο σύνολό της από χρήστες περιορισμένης κινητικότητας, δείγμα της ιδιαίτερης ευαισθησίας προς τα άτομα αυτά, που χαρακτηρίζει τη Νορβηγική κοινωνία.

Εικόνα 30: Ο σκυροδετημένος όγκος /συστάδα καθισμάτων της εγκατάστασης Flotane στην διαδρομή Aurlandsfjellet

Εικόνα 31: Οι κυβικές καρέκλες του Snefjord

Εικόνα 32: Η εγκατάσταση στο Selvika

Η σκανδιναβική παράδοση γενικότερα έχει καλλιεργήσει "το απλό" ως μια μυθική μονάδα, χωρίς να επιδιώκει την ιδιαίτερη προβολή της. Σαφώς και η παράδοση εξευγενίστηκε στη σύγχρονη σκανδιναβική αρχιτεκτονική με τη χρήση βασικών υλικών όπως το ξύλο, το γυαλί, το μπετόν, την άντληση ιδεών από την επιτόπου μελέτη των περιβαλλοντικών συνθηκών και την ένταξη της κατασκευής στο εκάστοτε τοπίο. Παρά τις μεταλλάξεις όμως οι αρχές παρέμειναν οι ίδιες.

Στο δίκτυο που μελετάμε έχουμε ποικιλία κατασκευών που διακρίνονται για την προσπάθεια εξύμνησης του απλού και την έμφαση στην επιμελημένη κατασκευή. Ένα

παράδειγμα που αντιπροσωπεύει αυτή την προσέγγιση βρίσκεται στη διαδρομή Atlanterhausvengen και στην εγκατάσταση Askevagen. Κατά μήκος της διαδρομής μικροί παράδρομοι διακλαδίζονται προς μικρά λιμανάκια με τους κυματοθραύστες να προσφέρουν προστασία από τα καιρικά φαινόμενα. Βρισκόμενος κανείς πάνω σε αυτούς τους κυματοθραύστες αισθάνεται τον ωκεανό και τη δύναμη της φύσης σε μεγάλη ένταση, τόσο σε θυελλώδεις όσο και σε ηλιόλουστες συνθήκες. Η πλατφόρμα που έχει κατασκευαστεί σε αυτό το κομμάτι βρίσκεται πέρα από τους κυματοθραύστες και προσφέρει περίβλεπτα ελεύθερες θεάσεις προς το αρχιπέλαγος, τον ωκεανό και την ακτή. Πρόκειται για μια πολύ μικρής κλίμακας κατασκευή που αντιπροσωπεύει κατά κάποιο τρόπο την ευφυή διαχείριση και συναρμογή των υλικών στο σύνολο του δικτύου.

Η πλατφόρμα είναι μια μονολιθική κατασκευή. Αποτελείται από ένα πολύ ογκώδες κομμάτι βράχου, σχεδόν ορθογωνίου, σκαλισμένου στην πάνω επιφάνεια του προκειμένου να επιτευχθεί μια αδρή και αντλιοσθηρή επιφάνεια. Η έδραση αυτού του πολύ ισχυρού στοιχείου γίνεται σε μια μπετονένια λιτή βάση που υποχωρεί περιμετρικά του πέτρινου όγκου. Σαν αποτέλεσμα η βάση από σκυρόδεμα με δυσκολία διαφαίνεται κάτω από τη σκιά του πέτρινου όγκου, έτσι ο τελευταίος να φαίνεται σχεδόν ιπτάμενος. Οι επίσης αδρές κάθετες επιφάνειες μαρτυρούν την απουσία κατεργασίας και εναρμονίζονται με την υφή του βράχου που γειτονεύει με την κατασκευή. Τελικά από το ύψος του ματιού, δίνεται η εντύπωση ότι ο βράχος συνεχίζεται κατά ένα αφύσικο τρόπο προκειμένου να διαμορφωθεί η πλατφόρμα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εντοπίζεται στην μεταλλική, προοξειδωμένη σκάλα που ανεβάζει τον επισκέπτη στην υπερυψωμένη πλατφόρμα.

Πρόκειται για μια πολύ λεπτή φιγούρα στρατζαρισμένης λαμαρίνας, της οποίας κάθε είδος στήριξης απουσιάζει από το πρώτο πλάνο όταν κάποιος κοιτά την κατασκευή από το πλάι. Η σκάλα ως εκ τούτου δίνει την ψευδαίσθηση πως αιωρείται ακριβώς όπως ο πέτρινος όγκος. Στα προαναφερθέντα υλικά έρχεται να προστεθεί ακόμα ένα, αυτό του γυάλινου στοιχείου προστασίας, που ορίζει τις τρεις ελεύθερες προς τη θάλασσα πλευρές του πέτρινου όγκου.

Εικόνα 33: Η πλατφόρμα θέασης του Askevagen

Εξετάζοντας το παράδειγμα της Νορβηγίας παρατηρούμε ότι η πλούσια τοπογραφία της προβάλλεται ως στρατηγικό όπλο στην περιγητική ανάπτυξη της χώρας. Αφομοιώνοντας στοιχεία από την πλούσια παλαιότερη Δυτική τοπιακή παιδεία, συγκροτείται ένα δίκτυο εστιακών τοπιακών επεμβάσεων και διαδρομών δημιουργώντας έτσι ένα ευρύτερο πεδίο διάδρασης πολιτισμού και φύσης.

Συμπεράσματα

Η σχέση του ανθρώπου με τη φύση είναι ένα συνεχές και διαρκώς εναλλασσόμενο φαινόμενο με διαφορετικές κατά καιρούς εκφάνσεις. Οι κοινωνίες αντιλαμβάνονται τη φύση με τους ίδιους όρους που δομούν την αρχιτεκτονική ή την πόλη. Έτσι κατά την περίοδο της Αναγέννησης προτείνουν τοπιακές παρεμβάσεις με μια συγκεκριμένη αισθητική θεώρηση ορθολογικού γεωμετρικού τους ελέγχου, που αναφέρεται άμεσα στη λογική τάξη και διαθέτει σαφή συνάφεια με τους όρους δόμησης της αρχιτεκτονικής και των αστικών μορφωμάτων. Αρκετούς αιώνες αργότερα διαμορφώνεται η αντίρροπη σε αυτό κίνηση του Ρομαντισμού. Εδώ η φύση αφήνεται ανέγγιχτη και θαυμάζεται το αίσθημα του τυχαίου, του πρωτόγονου, του παρθένου.

Η απουσία σχεδιασμού υποδεικνύει μια εντελώς νέα στάση πολιτισμού η οποία θέλει την περιήγηση την παρθένα φύση να αποτελεί μια απaráμιλλη εμπειρία συναισθημάτων. Οι προηγούμενες δυο κατευθύνσεις αυτή του γεωμετρικού νοησιαρχικού ελέγχου και αυτή της ελάχιστης μηδενικής ει δυνατόν παρέμβασης υποδεικνύουν τις βασικές ακραίες τάσεις πίσω από τις επεμβάσεις που συγκροτούν την Ευρωπαϊκή και δυτική τοπιακή ιστορία. Από αυτή την διπλή επιρροή προέρχονται ίσως οι σημερινές κατευθύνσεις εναλλακτικής προσέγγισης της φύσης, οι στηριγμένες εντούτοις σε υψηλό στρατηγικό και αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, κατευθύνσεις που υποδεικνύουν ένα τοπιοφιλικό και φυσιολατρικό λόγο. Οι σημερινές κατευθύνσεις εναλλακτικής προσέγγισης της φύσης κινούνται με σεβασμό προς το φυσικό τοπίο υιοθετώντας ταυτόχρονα στρατηγικό αρχιτεκτονικό σχεδιασμό δημιουργώντας ένα ευρύτερο πεδίο διάδρασης πολιτισμού και φύσης, εφαρμόζοντας συνθετικές αρχές ελάχιστης επέμβασης

Στις παρεμβάσεις που περιγράψαμε, παρατηρούμε ότι το τοπίο μπορεί να αποτελέσει δυναμικό υπόβαθρο οποιασδήποτε καλλιτεχνικής επεξεργασίας αφού χρησιμοποιώντας ως μέσο τις περιβαλλοντικές και πολιτιστικές παραμέτρους αφενός αναδεικνύονται οι ιδιαίτερες ποιότητες του τοπίου αφετέρου δίνεται η ευκαιρία στο θεατή να εξερευνήσει, αλληλεπιδράσει και να ανακαλύψει τη σχέση του με το τοπίο. Οι φυσικές παράμετροι που χρησιμοποιούνται στο έργο του Richard Serra είναι η τοπογραφία, ενώ στο Running Fence των Christo and Jeanne-Claude's η τοπογραφία, η ροή του ανέμου, το φως που αντανακλάται. Στην επέμβαση της Tudela συναντάμε εκτός από τις φυσικές και πολιτιστικές παραμέτρους αφού στο σχεδιασμό περιλαμβάνεται η αφήγηση και ερμηνεία που δίνουν επιστήμονες, ψαράδες, παιδιά, μεταφρασμένες και τοποθετημένες στο τοπίο. Στο εθνικό

δίκτυο τουριστικών διαδρομών της Νορβηγίας προβάλλεται το υπάρχον άγριο φυσικό τοπίο δημιουργώντας σημεία θέασης αλλά και η αρχιτεκτονική παράδοση τόσο όσον αφορά τη λειτουργικότητα όσο και την ισχυρή παράδοση της χειρονακτικής εργασίας

Έχοντας ως κοινό χαρακτηριστικό την ελάχιστη επέμβαση στο τοπίο, δίνεται έμφαση στην προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, στοιχείο που είναι ιδιαίτερα εμφανές στο εθνικό δίκτυο τουριστικών διαδρομών της Νορβηγίας προβάλλοντας "το απλό" ως μια μυθική μονάδα. Επιπλέον οι επεμβάσεις έχουν μεταβλητό χαρακτήρα και μπορούν να αφαιρεθούν χωρίς να αλλοιώνεται το φυσικό τοπίο. Μέσα από το παράδειγμα της Tudela προβάλλεται ακόμα περισσότερο το γεγονός ότι η αφαίρεση και η δημιουργία κενών μπορεί να είναι τόσο βάσιμη και αιτιολογημένη όσο το να προσθέτεις. Με την κατεδάφιση του παραθεριστικού οικισμού και την απομάκρυνση της χλωρίδας που δεν ανήκε στο οικοσύστημα, ταυτόχρονα με τη δημιουργία χοροδραμάτων, κατάφερε μια επιτυχημένη αποκατάσταση και ανάδειξη της δημόσιας χρήσης. Η εγκατάσταση running fence αφήνει ανέγγιχτο το τοπίο ενώ εκτίθεται για ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα, δίνοντας στον θεατή την ευκαιρία να δώσει τη δική του ερμηνεία. Στο έργο του Richard Serra "Shift" αναδεικνύεται η τοπογραφία του λόφου ενώ ταυτόχρονα συνδιαλλάγεται με το χιονισμένο τοπίο με ελάχιστα μέσα.

Η σχεδιασμένη διαχείριση και ανάδειξη φυσικών τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους αποτελεί ένα ζητούμενο στον ελληνικό χώρο που διαθέτει ένα πλήθος αξιόλογων φυσικών τοπίων προς ανάδειξη και προστασία. Η εφαρμογή συστημάτων αντίστοιχης λογικής για την αναγνώριση, επίσκεψη και προσέγγιση του φυσικού μας τοπίου αλλά και η σημασία του δικτύου που ενοποιεί αποτελεί παράδειγμα όπως προβάλλεται μέσα από το ΕΔΤΔΝ, και αυτή είναι η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στις υπόλοιπες ενδιαφέρουσες μεν αλλά σημειακές δε διαμορφώσεις τοπίου. Αναγνωρίζουμε έτσι μια προσπάθεια συνολικής αντίληψης και αντιμετώπισης της σχέσης του περιαστικού με το αστικό τοπίο της χώρας. Μελετώντας τα παραπάνω παραδείγματα τόσο όσον αφορά την χωροταξία όσο και τις σχεδιαστικές λεπτομέρειες δίνεται ένα κίνητρο για συζήτηση και περαιτέρω επεξεργασία για την ανάδειξη του ελληνικού φυσικού τοπίου. Με την ποικιλόμορφη γεωμορφολογία του που δεν περιορίζεται στα διάσπαρτα νησιά αλλά περιέχει σπουδαία ορεινά και πεδινά τοπία μπορεί να εντυπωσιάσει κάθε απαιτητικό περιηγητή, προβάλλοντας εκείνη την πλευρά του τόπου μας που πρώτα εμείς οφείλουμε να εξερευνήσουμε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Κωστας Μωραΐτης Το τοπίο, πολιτιστικός προσδιορισμός του τόπου: σημειώσεις για τη νεότερη, τοπιακή επεξεργασία του τόπου Εκδ. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα, 2005
- Simon Beli: Elements of Visual design in the Landscape, Publ: E&FN Spon, London 1993
- Christian Norberg Schulz, Genius Loci, Το πνεύμα του τόπου, για μια Φαινομενολογία της αρχιτεκτονικής, Εκδ: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα, 2009
- T.O. Enge S.P. Schroer: Garden architecture in Europe 1450-1800, Publ: Benedict Taschen, Germany 1992
- Κοτιώνης Ζ. Μορφοποιητική: Το ανθρώπινο σώμα στο τοπίο και την αρχιτεκτονική, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας
- Simmel, G., Ritter, J., Gombrich, E.H. (2004), Το τοπίο, Αθήνα: Εκδόσεις Ποταμός
- Art and Landscape, International Federation of Landscape Architects
- Δεληδήμου Ουρανία, Παπαχαρίση Μαρία, Πετρόγγονας Μάριος "Απο την οπτική θεώρηση του τοπίου στη σωματική του προσέγγιση", ΕΜΠ, Αθήνα, Μάρτιος 2014

- Μαλάμη Βιργινία "Το τοπίο ως πολιτισμικό και συνθετικό εργαλείο για το σχεδιασμό του χώρου", ΠΚ, Χανιά, Φεβρουάριος 2014

ΑΡΘΡΑ

- <http://www.archdaily.com/375876/tudela-culip-restoration-project-emf>
- <https://www.dezeen.com/2013/05/21/tudela-culip-restoration-project-in-cap-de-creus-cape-by-emf-and-ardevol/>
- <http://www.landezine.com/index.php/2011/03/tudela-club-med-restoration-in-cap-de-creus-by-emf-landscape-architecture/>
- <http://www.plataformaarquitectura.cl/cl/02-262994/restauracion-del-paraje-tudela-culip-emf>

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

- <https://gr.pinterest.com/pin/407786941234050962/?lp=true>
- Art and Landscape, International Federation of Landscape Architects, Panayotis and Effie Michelis Foundation, 2001
- <http://christojeanneclaude.net/projects/running-fence>

- <http://www.archdaily.com/375876/tudela-culip-restoration-project-emf>
- <https://www.dezeen.com/2013/05/21/tudela-culip-restoration-project-in-cap-de-creus-cape-by-emf-and-ardevol/>
- <http://www.landezine.com/index.php/2011/03/tudela-club-med-restoration-in-cap-de-creus-by-emf-landscape-architecture/>
- <http://www.plataformaarquitectura.cl/cl/02-262994/restauracion-del-paraje-tudela-culip-emf>
- Δεληδήμου Ουρανία, Παπαχαρίση Μαρία, Πετρόγγονας Μάριος "Απο την οπτική θεώρηση του τοπίου στη σωματική του προσέγγιση", ΕΜΠ, Αθήνα, Μάρτιος 2014